

RESEARCH CENTRE FOR ISLAMIC HISTORY, ART AND CULTURE

Proceedings of the Fourth International Congress on
Islamic Civilisation in the Balkans

13-17 October 2010, Skopje, Macedonia

Balkanlar'da İslâm Medeniyeti

Dördüncü Milletlerarası Kongre Tebliğleri

13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya

İstanbul 2015

OIC | Organisation of Islamic Cooperation
IRCICA | Research Centre for Islamic History, Art and Culture

Yıldız Sarayı, Seyir Köşkü, Barbaros Bulvarı
Beşiktaş 34349 İstanbul, Türkiye

PHONE | +90 212 259 1742
FAX | +90 212 258 4365

ircica.org
ircica@ircica.org

PROCEEDINGS OF THE FOURTH INTERNATIONAL CONGRESS ON ISLAMIC CIVILISATION IN THE BALKANS
13-17 OCTOBER 2010, SKOPJE, MACEDONIA

BALKANLAR'DA İSLÂM MEDENİYETİ DÖRDÜNCÜ MİLLETLERARASI KONGRE TEBLİĞLERİ
13-17 EKİM 2010, ÜSKÜP, MAKEDONYA

SOURCES AND STUDIES ON THE HISTORY OF ISLAMIC CIVILISATION | NO.32
İSLÂM MEDENİYETİ TARİHİ KAYNAK VE İNCELEMELERİ DİZİSİ | NO.32

© COPYRIGHT | IRCICA 2015
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
ISBN 978-92-9063-287-0 (v.2)
ISBN 978-92-9063-288-7 (set)
İSTANBUL 2015

CATALOGUING IN PUBLICATION DATA

International Congress on Islamic Civilisation in the Balkans (4th: 2010: Skopje, Macedonia)
Proceedings of the Fourth International Congress on Islamic civilisation in the Balkans: 13-17 October 2010, Skopje, Macedonia =Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Dördüncü Milletlerarası Kongre tebliğleri: 13-17 Ekim 2010, Üsküp, Makedonya / edited by Halit Eren... [et al.]- İstanbul: Research Centre for Islamic History, Art and Culture, 2015.
752 p.: col. ill., maps, plans; 24 cm.- (Sources and studies on the history of Islamic civilisation; no.32)
Includes bibliographical references.
Text in English and Turkish.
ISBN 978-92-9063-286-3 (v.1)
1. Civilization, Islamic--Balkan Peninsula. 2. Civilization, Turkish--Balkan Peninsula. I. Eren, Halit, 1953- II. Title. III. Series.
949--dc21

EDITOR | Dr. Halit Eren

PREPARED FOR PUBLICATION BY | Assoc. Prof. Cengiz Tomar, Assoc. Prof. Sadık Ünay

DESIGN | Muhammed Nur Anbarlı

PRINTING AND BINDING | Talat Matbaacılık AŞ

19. Yüzyılın Ortalarında Rumeli'de Bir Osmanlı Şehri: Silistre'de Nüfus, Yerleşim ve Ekonomi

Saim Çağrı Kocakaplan*

Giriş

Bu makalede, 1845 yılında yapılan sayımlar sonucu tutulan Temettüât defterlerini inceleyerek ulaştığımız verilerini değerlendireceğimiz Silistre şehrinin fetih tarihi Osmanlı Devleti'nin ilk asrına gider. Şehri Osmanlılar I. Murad zamanında, 1388 yılında sınırları içerisine dahil etmişlerdir. Sonrasında ise Yıldırım Beyazıt ve Çelebi Mehmed'in seferleriyle Silistre'nin de içinde bulunduğu bütün Dobruca bölgesinde Osmanlı hakimiyeti sağlanmıştır¹. Fetihleri takiben Osmanlıların tatbik ettiği nüfus siyasetiyle bölgeye önemli ölçüde Türk nüfus nakledilmiştir. Bu siyaset yeni fethedilen topraklarda köklü bir Türkleşme ve İslâmlaşma sürecinin temelini oluşturmuştur. Gerçekleştirilen nüfus hareketleri kapsamında bölgeye Yörük, Türkmen, Konyar ve Tatar toplulukları yerleştirilmiştir². Bilhassa Rumeli'ndeki büyük Yörük gruplarından Naldöken³ ve Tanrıdağı⁴ Yörükleri kesif bir şekilde, diğer Yörük gruplarından Ofçabolı⁵ ve Kocacık⁶ Yörükleri ise ilk iki grup kadar olmasa da Silistre ve çevresinde yerleşerek buralarda köyler kurmuşlardır. Bu Yörük gruplarının bölgede kurdukları köylerin isimlerinin çoğuna incelediğimiz defterlerde rastlanmıştır.

* Arş.Gör., Marmara Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü

- 1 Kemal Karpat, "Dobruca", *T. D. V. İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994, s. 484.
- 2 M. Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlılar Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı*, (Derleyen Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ), Çorum: Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 2006, s. 323.
- 3 Tayyib Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1957, s. 58.
- 4 Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, s. 64.
- 5 Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, s. 80.
- 6 Gökbilgin, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, s. 93.

Silistre, Osmanlı Devleti'nin Rumeli'ndeki önemli bir şehir merkezi ve üs noktası olmuştur. Bu bölge fethinden, elden çıkışına kadar bir takım idarî değişiklikler yaşamıştır. Silistre bizim incelediğimiz dönemde Silistre Eyaleti'nin merkez kazası olarak idarî taksimatta yerini almıştır. Silistre'nin askerî bir hareket noktası ve menzil olmasının yanında, Tuna boyunda, Eflak-Boğdan ve Rusya'ya uzanan ticaret yolu üzerindeki duraklardan biri olması şehrin önemini daha da arttırmıştır. Ayrıca imparatorluğun başkenti İstanbul'un et ve tahl ihtiyacının karşılanmasında Doğu Rumeli'den tedarik edilen ürünlerin büyük miktarlar halinde yüklendiği limanlardan biri yine Silistre olmuştur.

Osmanlılar'ın Ruslara mağlup olduğu 93 Harbi'nin ardından imzalanan Berlin Antlaşması ile Dobruca'nın kuzeyi Romanya'ya, güneyi ise muhtariyetini elde eden Bulgaristan'a verilmiştir. Silistre, muhtariyet elde eden Bulgaristan'ın Osmanlı aleyhine genişlemesiyle elden çıkmıştır⁷. 1913'te Bükreş Muahedesiyle Silistre Romanya'ya ilhak edilmiş, 1918'de tekrar Bulgaristan'a, 1921 Sevr Antlaşmasıyla tekrar Romanya'ya ve en son 1940 yılında Bulgaristan sınırları içine dahil olmuştur⁸.

Silistre ve köyleri coğrafi olarak, kuzeyde Tuna Nehri, doğuda Karadeniz ve aşağıda Rusçuk-Varna hattıyla çevrelenmiş olan Dobruca bölgesinin, orta ve güney kısımlarında dağılmıştır.

Kuzey kısmı Avrupa'nın en geniş ve verimli deltalarından biri olan Dobruca, 50-500 metre yüksekliğinde bir yayladır. Susuz bir mıntika olmakla birlikte, ziraata çok müsaittir. Kuzey tarafı kadar olmasa da güney Dobruca'da bulunan Silistre ve köyleri de ziraata elverişli topraklar üzerinde kurulmuştur⁹.

Kuzeyde, su taşımacılığına müsait olmasından dolayı bölgede büyük ticarî öneme sahip Tuna Nehri ile sınırlanan Silistre Kazası'nın doğusunda Köstence ve Mankalya Kazaları, güneyinde Umur Fakih Kazası, güneydoğusunda Hacıoğlu Pazarı Kazası, batısında Rusçuk Kazası ve güneybatısında Hazergrad Kazası yer almıştır. Silistre Kazası'nın altı nahiyesinden doğu kıs-

7 Yalçinkaya, s. 328.

8 Aurel Decei, "Dobruca", *M. E. B İslâm Ansiklopedisi*, C. III, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1993, s. 642; Michael Palăiret, *Balkan Ekonomileri (1800-1914)*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000, s. 197-199.

9 Decei, ss. 628-629.

mında yer alan Yemişenli Nahiyesi, kaza topraklarının ve köylerinin büyük kısmına sahiptir. Diğer beş nahiye, kazanın batı kısmında kurulmuş, kuzeyden güneye sırayla Silistre, Eflator, Karalar ve Şarvî Nahiyeleridir.

Silistre Şehri ve Köylerinin Temettüât Defterleri

1845 yılında Tanzimat'ın uygulandığı bölgelerde, toplam vergi yükünün bölgeler ve kişiler arasında adil dağılımını sağlamak, kişilerin gerçek ödeme gücünü tespit ederek vergi yükünde buna göre düzenlemeler yapmak üzere, yeni Temettüât Sayımları yapılmaya başlanmıştır. Bu sayımda 1840 yılındaki sayım teşebbüsünden farklı olarak, kayıt işlemleri merkezden gönderilen memurlar tarafından değil, köyün imamı (gayr-i Müslim köylerde papazı) ve muhtarı (gayr-i Müslim köylerde kocabaşısı) tarafından, ziraat müdürlüğü nezaretinde yapılmıştır. Her defter bu kişilerin mührüyle nihayete erdirilerek, kaza merkezine gönderilmiştir¹⁰. Defterler kaza meclisinde kontrol ve tahkik edildikten sonra, kaymakam ya da vali ile defterdâra teslim edilmiştir¹¹.

1845 Temettüât sayımları, Anadolu ve Rumeli bölgelerinin çoğu yerinde tamamlanarak sonuçları İstanbul'a yollanmış ve bu sayede 19. yüzyıl Osmanlı tarihi araştırmacılarının çalışmalarına kaynaklık edebilecek binlerce defter günümüze ulaşmıştır. Defterler, Osmanlı köy ve şehir hayatını bütün yanlarıyla vermese de, Osmanlı sosyal ve ekonomik hayatının bir yıllık manzarasını ortaya koymaktadır.

İşte bu Temettüât sayımları çerçevesinde Silistre Eyaleti'nin merkez kazası olan Silistre Kazası ve köylerinin de defterleri tutulmuştur. Başbakanlık Osmanlı arşivlerinde Silistre Kazasına ait 195 defter kaydı bulunmaktadır. Bu defterlerden İshakçı kasabasına ait olan defter, İshakçı kasabasının merkezden uzak olmasından dolayı çalışmaya dahil edilmemiş ve Yemişenli nahiyesinin köylerinden iki köyün defteri ise tahrip olduğundan incelenememiştir. Bundan dolayı çalışma 192 adet defter esas alınarak yapılmıştır.

19. yüzyıl iktisat ve sosyal tarihî araştırmaları için zengin bilgiler ihtiva eden Temettüât defterleri, hane reisleri esas alınarak tutulmuş, hane reisle-

¹⁰ Tevfik Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998, s. 114.

¹¹ Ahmet Akgündüz ve Sait Öztürk, *Yozgat Temettüât Defterleri*, C. 1, Yozgat: Yımpaş Holding Yayınları, 2000, s. 39.

rinin meslekleri, mükellef oldukları vergiler ve sahip oldukları gelirler kaynakları ile birlikte kaydedilmiştir. Temettüat defterlerinin araştırmacılara sadece bir yıllık manzarayı sunması geniş perspektifli çalışmalar için yeterli olmamakla birlikte imparatorluğun Rumeli ve Anadolu'daki topraklarında büyük ölçüde yapılmış olan bu sayımların bir yıllık da olsa sosyal yapı ve iktisadî özellikler açısından çok önemli veriler sunması bu kaynakların değerini ortaya koymaktadır.

Bu makalede Silistre merkezi ve köyleri hakkında Silistre Temettüat defterlerinde kaydı tutulmuş veriler ışığında bölgenin nüfusunu, nüfusun dinî dağılımını, bu nüfusun kaza ölçeğinde şehir merkezi ve köyler arasındaki dağılımını ve yerleşim birimlerindeki nüfus yoğunluklarını ortaya koyacağız. Sosyal yapı hakkında sunulacak bu bilgilerin değerlendirilmesinin ardından bölgenin ekonomik hayatının özelliklerini, ekonomide sektörler arası dağılımı, vergi yükünün bileşenlerini ve vergi-gelir ilişkilerini karşılaştırmalı olarak sunacağız.

Nüfus

Köy ve mahalle esaslı tutulan temettüât defterlerine göre Silistre Kazası'nın nahiyeleri şöyle sıralanmaktadır: Silistre Nahiyesi (Nefs-i Silistre), Yemişenli Nahiyesi, Şarvi Nahiyesi, Karalar Nahiyesi, Topçu Nahiyesi ve Eflator Nahiyesi¹². Bu nahiyelerin sınırları içerisinde olan yerleşim birimlerine bakıldığında Silistre Nahiyesi'nde 19 mahalle 26 köy, Yemişenli Nahiyesi'nde 89 köy, Şarvi Nahiyesi'nde 12 köy, Karalar Nahiyesi'nde 11 köy, Topçu Nahiyesi'nde 31 köy ve Eflator Nahiyesi'nde 6 köy bulunmaktadır. Tablo 1'de nahiyelere göre köylerin isimleri, köylerde bulunan hane miktarları ve yaşıyan ahalinin dinî durumları listelenmiştir¹³.

12 BOA. ML. VRD. TMT. Nu: 12267, 12315, 12405, 12417, 12427, 12457.

13 Köy isimlerini karşılaştırmak için kullanılan kaynaklar: Türker Acaroğlu, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988; Slavka Draganova, *Tuna Vilayeti'nin Köy Nüfusu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006; Başbakanlık Osmanlı Arşivleri araştırma salonunda bilgisayarlar aracılığıyla araştırmacılara sunulan Osmanlı Arşivleri Türkçe Yer Adları Kılavuzu.

Tablo 1: Silistre Kazası Merkez ve Nahiyelerinde Bulunan Köy ve Mahallelerin İsimleri, (Hane ve Dinî Dağılım İtibarıyla), 1844

Köy ve Mahallelerin İsimleri	Hane Sayısı	Dinî Durumu
Nefs-i Silistre/Silistre Nahiyesi		
Silistre Nahiyesi Abdurrahman Aşıklar Karyesi	173	Müslüman
Silistre Nahiyesi Kara Orman Karyesi	62	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Küçük Ahmed Karyesi	51	Müslüman
Silistre Nahiyesi Çiller Karyesi	50	Müslüman
Silistre Nahiyesi Duraklar Karyesi	10	Müslüman
Silistre Nahiyesi Gazi Emir Karyesi	48	Müslüman
Silistre Nahiyesi Ada Karyesi	221	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Bucak Karyesi	55	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Kara Yağmurlar Karyesi	34	Müslüman
Silistre Nahiyesi Babuk İslâm Karyesi	126	22 M-104 GM
Silistre Nahiyesi Doğrular Karyesi	42	Müslüman
Silistre Nahiyesi Koçına/Kocne Karyesi	96	Müslüman
Silistre Nahiyesi Tatarıçe Karyesi	56	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Aydemir Karyesi	174	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Seyyid Ali Fakih Karyesi	28	Müslüman
Silistre Nahiyesi Kara Umur Karyesi	36	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Vetren Karyesi	77	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Berceme/Bracma Karyesi	57	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Kara İsa Karyesi	60	Müslüman
Silistre Nahiyesi Espenşah Mahallesi	22	Müslüman
Silistre Nahiyesi Çayır Mahallesi	43	Müslüman
Silistre Nahiyesi Türbe Mahallesi	42	Müslüman
Silistre Nahiyesi Rüstem Çelebi Mahallesi	59	Müslüman
Silistre Nahiyesi Zülfikar Ağa Mahallesi	55	Müslüman
Silistre Nahiyesi Seyyid Efendi Mahallesi	81	Müslüman
Silistre Nahiyesi Pirli Karyesi	33	Müslüman
Silistre Nahiyesi Ermeniyan Mahallesi	41	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Mahalle-yi Cedid Karyesi ya da Yeni Mahalle	21	Müslüman
Silistre Nahiyesi İskele Mahallesi	18	Müslüman
Silistre Nahiyesi Seyyid Fakih Mahallesi	70	Müslüman
Silistre Nahiyesi Mirahor Ağa Mahallesi	97	Müslüman
Silistre Nahiyesi Yahudiyan Mahallesi	17	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Baltacı-yı Yeni Karyesi	28	Müslüman
Silistre Nahiyesi Karayazıcı Mahallesi	68	Müslüman
Silistre Nahiyesi Şeyh Nasuh Mahallesi	12	Müslüman

Silistre Nahiyesi Tozkoparan Mahallesi	37	Müslüman
Silistre Nahiyesi Burhan Ağa Mahallesi	23	Müslüman
Silistre Nahiyesi Kale Haricinde Dölini/Dolni Mahallesi	109	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Pirlı Karyesi Cami Mahallesi Karyesi	26	Müslüman
Silistre Nahiyesi Hayreddin Mahallesi	126	Müslüman
Silistre Nahiyesi Cami-i Atik Mahallesi	29	Müslüman
Silistre Nahiyesi Pirlı Karyesi Doğaçar Mahallesi	21	Müslüman
Silistre Nahiyesi İbrahim Mahallesi	13	Müslüman
Silistre Nahiyesi Elmalı Karyesi	188	Gayr-i Müslim
Silistre Nahiyesi Varoş Rumyan Karyesi	268	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi		
Yemişenli Nahiyesi Bâlâ-yı Nasreddin Karyesi	25	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Deveci Karyesi	24	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Demirci-yi Cedit Mahallesi	4	1 M-3 GM
Yemişenli Nahiyesi Köseyayın Karyesi (tamirde)		
Yemişenli Nahiyesi Kozluca Karyesi	64	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Karaağaç Mahallesi	18	15 M-3 GM
Yemişenli Nahiyesi Mansur Karyesi	24	14 M-10 GM
Yemişenli Nahiyesi Esadlı/Esetli Karyesi	14	13 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Malkoç Karyesi	7	6 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Çukur Karyesi	10	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Garvan-ı Sagır	23	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Hayran Karyesi	34	28 M-6 GM
Yemişenli Nahiyesi Güvece Karyesi	24	17 M-7 GM
Yemişenli Nahiyesi Kuyucuk Karyesi	33	25 M-8 GM
Yemişenli Nahiyesi Kara Sular Karyesi	40	21 M-19 GM
Yemişenli Nahiyesi Umur Karyesi	28	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Tekye Karyesi	24	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kapaklı Karyesi	29	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Köseler Karyesi	52	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Azablar Karyesi	34	33 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Yenice-yi Fındıklı Karyesi	32	31 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Abdülehad Karyesi	23	17 M-6 GM
Yemişenli Nahiyesi Mirlân Karyesi	57	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Kızılca Karyesi	49	28 M-23 GM
Yemişenli Nahiyesi Fındıklı Karyesi	27	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kaynarca-yı Sagır Karyesi	115	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Kanlı-yı Kebir Karyesi	47	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Eğerci Karyesi	11	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Armutlu Karyesi	22	2 M-20 GM

Yemişenli Nahiyesi Koçular Karyesi	30	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Ulah Karyesi	27	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Tekederesi Karyesi	16	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Gürgenli Karyesi	5	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Paracık Armutlusu Karyesi	32	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Karakışla Karyesi	18	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kocarca Karyesi	17	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Gölpınar Karyesi	20	6 M-14 GM
Yemişenli Nahiyesi Kaynarca-yı Kebir Karyesi	21	18 M-3 GM
Yemişenli Nahiyesi Garvan-ı Kebir Karyesi	17	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kovanlık Karyesi	11	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Terskondu Karyesi	9	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Alman Karyesi	39	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Dobramir Karyesi	32	15 M-17 GM
Yemişenli Nahiyesi Hasanca Karyesi	12	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kışla Karyesi	14	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Hışarlık Karyesi	22	8 M-14 GM
Yemişenli Nahiyesi Galiçe (Gırliçe) Karyesi	26	5 M-21 GM
Yemişenli Nahiyesi Mürsel Karyesi	22	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Başpınar Karyesi	12	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kara Ali Karyesi	16	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Kütüklü Karyesi	14	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Çamurlu Karyesi	50	10 M-40 GM
Yemişenli Nahiyesi Sarnıç (Zarneç) Karyesi	23	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi İsa Karyesi	34	22 M-12 GM
Yemişenli Nahiyesi Hacı Karyesi	9	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Baki Kuyusu Karyesi	18	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Nalcılar Karyesi	9	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Sarıca Kadri Mahallesi Karyesi	35	26 M-9 GM
Yemişenli Nahiyesi Hardallı Karyesi	27	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kuzgun Karyesi	27	6 M-21 GM
Yemişenli Nahiyesi Kadı Karyesi	13	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kuru Orman Karyesi	25	24 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Deynekler Karyesi	18	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Bayram Dede Karyesi	9	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Bezirgan Karyesi	15	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Satunlu (Sultanu?) Karyesi	70	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Şahveli Karyesi	15	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Libanca Karyesi	24	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Durası Karyesi	15	9 M-6 GM

Yemişenli Nahiyesi Sevindik Karyesi	6	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Beracova Karyesi	26	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Arabacı Karyesi	11	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Receb Kuyusu Karyesi	17	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Buğdaylı Karyesi	8	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Deli Yusuf Kuyusu Karyesi	9	2 M-7 GM
Yemişenli Nahiyesi Kerim Kuyusu Karyesi	18	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kara Ahmedler Karyesi	16	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Kılaccı Karyesi (tamirde)		
Yemişenli Nahiyesi Kanlı-yı Sagir Karyesi	15	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Beylik Karyesi	70	Gayr-i Müslim
Yemişenli Nahiyesi Şahinci Karyesi	14	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Keçi Deresi Karyesi	28	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Fenare-yi Nasreddin Karyesi	49	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Baraklar Karyesi	15	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Karanlık Karyesi	37	22 M-15 GM
Yemişenli Nahiyesi Yenice Haydar Karyesi	35	8 M-27 GM
Yemişenli Nahiyesi Dobramir-i Bâlâ Karyesi	16	15 M-1 GM
Yemişenli Nahiyesi Küçük Ahmedler Karyesi	8	Müslüman
Yemişenli Nahiyesi Nefs-i Yemişenli Karyesi	13	8 M-5 GM
Şarvi Nahiyesi		
Şarvi Nahiyesi Durgudlar Karyesi.	20	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Davulcular Karyesi.	30	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Yusufhanlar Karyesi	39	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Usûl Karyesi	56	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Çeyrekçi Karyesi	35	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Mahmuzlu Karyesi	76	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Kara Hızırlar/Hıdırlar Karyesi	5	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Saltıklar Karyesi	42	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Bozcalar Karyesi	20	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Hasan Fakih Karyesi	61	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Çoban Nasuh Karyesi	49	Müslüman
Şarvi Nahiyesi Nefs-i Şarvi Karyesi	77	Müslüman
Karalar Nahiyesi		
Karalar Nahiyesi Orman Karyesi	54	Müslüman
Karalar Nahiyesi Sögütçük Karyesi	31	Müslüman
Karalar Nahiyesi Karakoç Karyesi ve Kızılburun Mahallesi	58	Müslüman
Karalar Nahiyesi Akkadınlar Karyesi	78	Müslüman
Karalar Nahiyesi Eğincik Karyesi	13	Müslüman
Karalar Nahiyesi Baylar Karyesi	33	Müslüman

Karalar Nahiyesi Baylar Karyesi Keçiler Mahallesi	18	Müslüman
Karalar Nahiyesi Sungurlar Karyesi	50	Müslüman
Karalar Nahiyesi Tokmak Karyesi	36	Müslüman
Karalar Nahiyesi Nefs-i Karalar Karyesi	66	Müslüman
Karalar Nahiyesi Kuyucuk Karyesi	20	Müslüman
Topçu Nahiyesi		
Topçu Nahiyesi Davudlar Karyesi	8	Müslüman
Topçu Nahiyesi Çayır Mahallesi	14	Müslüman
Topçu Nahiyesi Esirci Karyesi	23	Müslüman
Topçu Nahiyesi Koca Oğulları Karyesi	40	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kuyular Karyesi	33	Müslüman
Topçu Nahiyesi Arabacı Karyesi	14	Müslüman
Topçu Nahiyesi Bayram Pınarı	37	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kurtpınarı Karyesi	63	Müslüman
Topçu Nahiyesi Mırzık Karyesi	20	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kavurga Karyesi	44	Müslüman
Topçu Nahiyesi Sanı Nebi Karyesi	20	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kışecik Karyesi	19	Müslüman
Topçu Nahiyesi Ekincik Karyesi	30	Müslüman
Topçu Nahiyesi Koçmâr Karyesi	58	Müslüman
Topçu Nahiyesi Karaağaç-ı Sagır Karyesi	16	Müslüman
Topçu Nahiyesi Küçük Akpınar Karyesi	17	Müslüman
Topçu Nahiyesi Koyunlu Karyesi	17	Müslüman
Topçu Nahiyesi Hızır Aşık Karyesi	27	Müslüman
Topçu Nahiyesi Karaağaç-ı Kebir Karyesi	17	Müslüman
Topçu Nahiyesi Karapelit Karyesi	55	19 M-36 GM
Topçu Nahiyesi Çelebi Karyesi	15	Müslüman
Topçu Nahiyesi Receb Karyesi	17	Müslüman
Topçu Nahiyesi Abdullah Karyesi	78	Müslüman
Topçu Nahiyesi Hızır Çelebi Karyesi	16	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kara Abdullah Karyesi	27	Müslüman
Topçu Nahiyesi Fırladan Karyesi	9	Müslüman
Topçu Nahiyesi Soyaklı Karyesi	14	Müslüman
Topçu Nahiyesi Ali Fakihler Karyesi	18	Müslüman
Topçu Nahiyesi Nefs-i Topçu Karyesi	25	Müslüman
Topçu Nahiyesi Kuyucak Karyesi	46	Müslüman
Topçu Nahiyesi Düşbudak Karyesi	39	Müslüman
Eflator		
Eflator Nahiyesi Soğucak Karyesi	25	Müslüman
Eflator Nahiyesi Oluklu Karyesi	27	Müslüman

Eflator Nahiyesi Gürgencil Karyesi	7	Müslüman
Eflator Nahiyesi Kızılıklı Karyesi	25	Müslüman
Eflator Nahiyesi Şahinler Karyesi	82	Müslüman
Eflator Nahiyesi Fındıklı Karyesi	28	Müslüman
Toplam	7213	

Kaynak: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Kayıtlar hane esaslı tutulduğundan toplam nüfus tahmininde bulunmak güçtür. Fakat Osmanlı demografisi çalışmaları için önerilen farklı “hane” katsayılarından faydalanarak tahmini bir sonuca ulaşmak mümkündür. 16. yüzyıldaki Tahrir Defterleri’ni inceleyen Ömer Lütfi Barkan, “hane” sayılarını 5 ile çarparak gerçek nüfusun tahmin edilebileceğini kabul etmiştir. Birçok tarihçi de bu katsayıyı kullanarak tahmin yürütmüştür. Bunun yanında 7 katsayısını kabul edenler olduğu gibi, 3,5 katsayısını da öne sürenler olmuştur¹⁴. Nüfus tahminleri için Nejat Göyünç hane katsayısını 2,75 ile 5-6 arasında tespit etmiştir¹⁵. Nüfus tahmini konusunda Suraiya Faroqhi hane sayısı 3 ile çarpıldığında asgari, 4 ile çarpılırsa azami nüfus değerine ulaşılacağını belirtmiştir¹⁶. XVI. yüzyılda hâne ile ilgili katsayı hususunda kaynaklardaki elverişsizliğe karşılık, XIX. yüzyılda bu konuda bir hayli zengin malzemeye tesadüf edilmektedir. 19. yüzyılda Rus işgalleri sonucu Kırım’dan, Kafkaslardan ve Balkanlardan yüz binlerce göçmenin Osmanlı Devleti’nin elde kalan topraklarına akın akın gelmesi dolayısıyla muhtelif yerlerde yeni köyler kurularak göçmenler yerleştirilmiş, bu münasebetle de göçmen köylerinin her birinde kaç hanede kaç nüfus iskân edildiği belirtilmiştir. Ayrıca bazı belgelerde de doğrudan doğruya kitleler halinde yerleştirmelerden veya göçlerden söz edilmekte, yine hâne ve nüfus miktarları verilmektedir. Böylece, XIX. yüzyıl için “hâne” ve “nüfus” arasındaki bağlantıyı ortalama olarak tespit etmek imkân dahiline girmektedir¹⁷. Silistreli haneler hak-

¹⁴ Nejat Göyünç, “Hane Deyimi Hakkında”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S. 32, İstanbul, 1979, s. 332.

¹⁵ Rifat Özdemir, “Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bilgiler”, *X. Tarih Kongresi Bildirileri*, C. IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986, s. 1604.

¹⁶ Faroqhi, Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?*, (Çev. Zeynep Altok), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003, s. 87.

¹⁷ Göyünç, s. 334.

kında fikir edinebilmek için bazı örnekler de vardır. Meselâ Hüdâvendigâr Vilâyeti'nin Kütahya Sancağı Eskişehir Kazası Seyitgazi Nahiyesi'nde, Silistre ve Karinâbâd göçmenleri için kurulan bir köy olan Burhâniye'de hane oranı 4,30'dur. Silistreliler için aynı bölgede kurulan başka bir köy olan Salihiyede ise hane oranı 5,06'dır¹⁸. Dolayısıyla 5 katsayısını kullanmak Silistre Kazası nüfusunu tahmin için daha uygundur.

Tablo 2'de nahiyelerdeki ve toplamdaki hane sayılarını 3, 4 ve 5 katsayılarıyla çarparak, tahminî nüfus konusunda farklı kabullere göre, nüfusun ne kadar olabileceği ortaya koyulmaya çalışıldı. Hesaplamalara göre Silistre Kazası'nın nüfusunun en az 21.639 ve en çok 36.065 kişi olabileceğini söylemek mümkündür.

Tablo 2: Silistre Kazası Nahiyelerindeki Hane Sayıları ve Nüfus Tahminleri, 1844

Nahiyeler	Hane Sayısı	x3	x4	x5
Silistre Nahiyesi	3.003	9.009	12.012	15.015
Yemişenli Nahiyesi	2.173	6.519	8.692	10.865
Şarvî Nahiyesi	510	1.530	2.040	2.550
Karalar Nahiyesi	457	1.371	1.828	2.285
Topçu Nahiyesi	876	2.628	3.504	4.380
Eflator Nahiyesi	194	582	776	970
Toplam	7.213	21.639	28.852	36.065

Kaynak: BOA. ML. VRD. TMT. NU; (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Ternettüat Defterleri.

İncelenen 192 köyden 134'ü (%70) Müslüman köyü, 26'sı (%13,5) gayr-i Müslim köyü ve 32'si (%16,5) Müslüman nüfusla gayr-i Müslimlerin birlikte yaşadığı köylerdir. Yemişenli Nahiyesi'nde dokuz köyde dağınık 28 hane Kıptî ve Karalar Nahiyesi'nde 1 köyde bir hane Kıptî olmak üzere, bütün nüfus içerisinde toplam 29 hane kadar olan Kıptîler Müslüman'dır. Kıptîlere sayılarının azlığı dolayısıyla sadece burada değinilmiş ve Müslüman nüfus arasında hesaplanmışlardır. Kayıtlarda Kıptîler ve Yahudiler hariç, ırkî isim kaydedilmemiştir. Gayr-i Müslim nüfusu içerisinde Silistre Nahiyesi'nde yer alan 17 haneli Yahudiyan mahallesi ve bazı köylerde meyhanecilik yapan Yahudiler haricinde, bütün nüfus Hıristiyan'dır. Kaza merkezinde Ermeniyan

ve Rumyan ismini taşıyan sadece birer mahalle mevcuttur.

Tablo 3: Silistre Kazası Nahiyelerindeki Köylerin Dinî Dağılımı, 1844

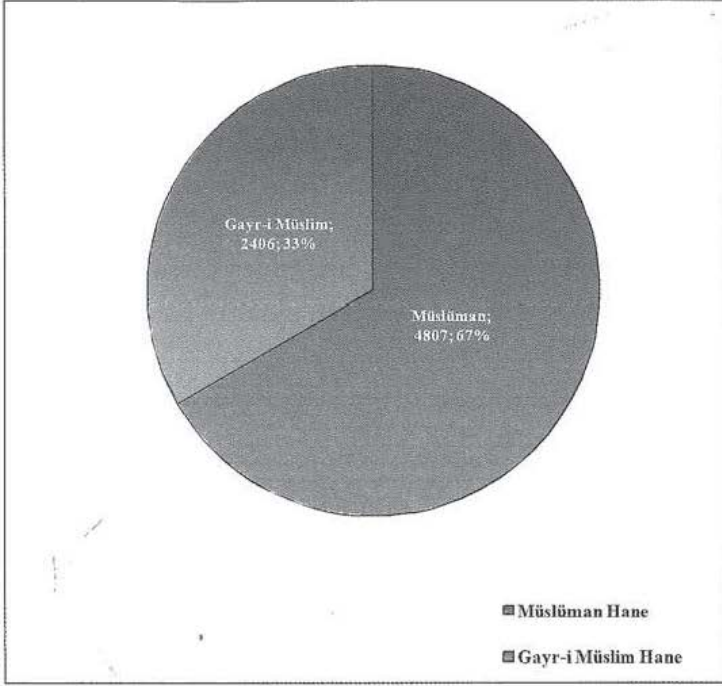
Nahiyeler	Müslüman	Gayr-i Müslim	Karışık	Toplam
Silistre Nahiyesi	31	13	1	45
Yemişenli Nahiyesi	44	13	30	87
Şarvi Nahiyesi	12	0	0	12
Karalar Nahiyesi	11	0	0	11
Topçu Nahiyesi	30	0	1	31
Eflator Nahiyesi	6	0	0	6
Toplam	134	26	32	192
Yüzde (%)	70	13,5	16,5	100

Kaynak: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

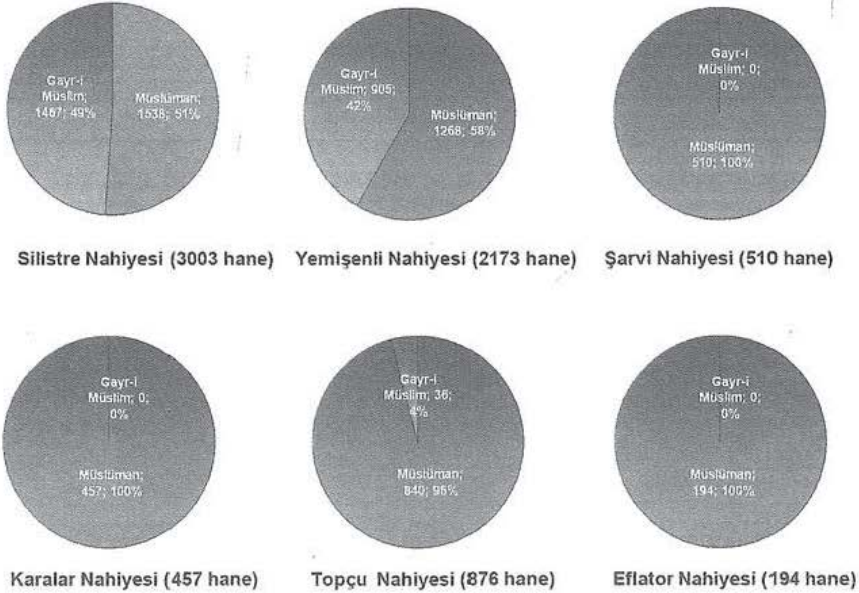
Silistre Kazası'nın toplam nüfusunun dinî dağılımına bakıldığında, 7213 haneden 4807'sinin Müslüman nüfusa, 2406'sının ise gayr-i Müslimlere ait olduğu görülür. Müslüman nüfus ile gayr-i Müslim nüfusun toplam nüfus içerisindeki yüzde payları Şekil 1'de gösterildiği üzere, Müslüman nüfus toplam nüfusun %67'sini, gayr-i Müslimler ise %33'ünü oluşturmaktadır.

Nüfusun dinî dağılımını kaza genelinde tespit ettikten sonra, nahiyelerde durumun nasıl seyrettiğine Şekil 2'de bakabiliriz. Silistre Kazası'nın altı nahyesinden Şarvi, Karalar ve Eflator Nahiyeleri tamamen Müslüman nüfusun yaşadığı bölgelerdir. Topçu Nahiyesi %96 nispetinde Müslüman nüfus barındırmaktadır. Silistre ve Yemişenli Nahiyeleri Müslüman ve gayr-i Müslim nüfusun birbirine yakın olduğu iki nahiyedir. Müslüman nüfus Silistre Nahiyesi'nde %51, Yemişenli Nahiyesinde %58 iken, gayr-i Müslim nüfus Silistre Nahiyesinde %49, Yemişenli Nahiyesinde %42 nispetindedir. Dine göre nüfus oranları incelendiğinde, oranlar farklı olmakla birlikte bütün nahiyelerde Müslüman nüfusun fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Kaza merkezindeki 19 mahallenin 15'i Müslüman, 4'ü gayr-i Müslim'dir. Bu mahallelerde 435 (%35) gayr-i Müslim hane, 782 (%65) Müslüman hane yaşamaktadır. Kaza merkezinde Müslüman ve gayr-i Müslim nüfusun bir arada yaşadığı mahalle yoktur. Kaza merkezindeki dinî dağılım oranı, kaza ortalamasına yakındır.

Şekil 1: Silistre Kazası'nda Nüfusun Dinî Dağılımı, 1844

Şekil 2: Silistre Kazası'nda Nüfusun Nahiyelere Göre Dinî Dağılımı, 1844

Yerleşim

Silistre Kazası'nın nüfusunun yerleşim özelliklerine bakıldığında, kazanın Müslüman köylerinin kazanın iç bölgeleri ve güneyinde, gayr-i Müslim köylerinin ise çoğunlukla kazanın kuzeyinde Tuna Nehri'nin kıyı bölgelerinde yer aldığı görülmektedir. Silistre merkezinde yer alan 19 mahalle hariç, bütün köylerde ziraat hâkim faaliyettir. Dolayısıyla geniş köy yerleşiminin çevrelediği bir kaza sisteminin varlığı ortadadır. Bu sistem, köylerde yaşayan çiftçilerin ziraî üretim yaptığı ve ziraî üretimden oluşan gıda maddeleri ile hammaddelerin kaza merkezinde yaşayan esnaf ve tüccarlar tarafından satın alma, işleme ve tüketiciye satma faaliyetinin yürütüldüğü klâsik Osmanlı kaza sistemidir¹⁹. Çok sayıda köy ile idarî, sınaî ve ticarî yoğunlaşmanın olduğu kaza merkezi, yerleşimin genel hatlarını verir. Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısının temeli olan yöneten-yönetilen ilişkisi de, sosyal ilişkilerde varlığını göstermektedir. Çoğunluğu oluşturan köylüler ile esnaf ve tüccar kesiminin yönetilenleri; askerler, muhtarlar, imamlar, hatipler, muhbirler, papazlar ve diğer idarî görevlilerin de yönetici kesimi oluşturduğu bir sosyal ilişki ağı mevcuttur²⁰.

Nahiyelerdeki hane sayılarına bakıldığında, en fazla hanenin kaza merkezi olan Silistre Nahiyesi merkez ve köylerinde bulunduğu görülür. Tablo 2'de görüldüğü gibi 3003 hanesi bulunan Silistre Nahiyesi, kaza nüfusunun yarısına yakınına barındırmaktadır. Kaza nüfusun 2173 hanelik diğer büyük kısmı Yemişenli Nahiyesi'nde yaşamaktadır. 1000 hanenin altında nüfus barındıran kalan dört nahiye sırasıyla Topçu, Şarvi, Karalar ve Eflator Nahiyeleri'dir. Silistre kaza merkezinde yer alan 1217 hane hariç geri kalan 5996 hane köylerde yaşamaktadır. Bu demektir ki, toplam nüfusun %17'si şehirde, %83'ü köylerde yaşamaktadır. Bu oran 19. yüzyılda Osmanlı nüfusunun genel panoramasına uygun bir hal arz etmektedir. Zira 19. yüzyılda Osmanlı nüfusunun çoğu ziraî bölgelerde yaşıyordu. Ziraî bölgelerin, yani köylerin, nüfus içindeki oranı %80 nispetindeydi²¹. Tabii bu oran bölgeden

19 Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Nesriyat, 2000, s. 61.

20 Gülfettin Çelik, *Gebze (16.-19. Yüzyıl) Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme*, Kocaeli: Gebze Belediyesi Yayınları, 2003, s.126.

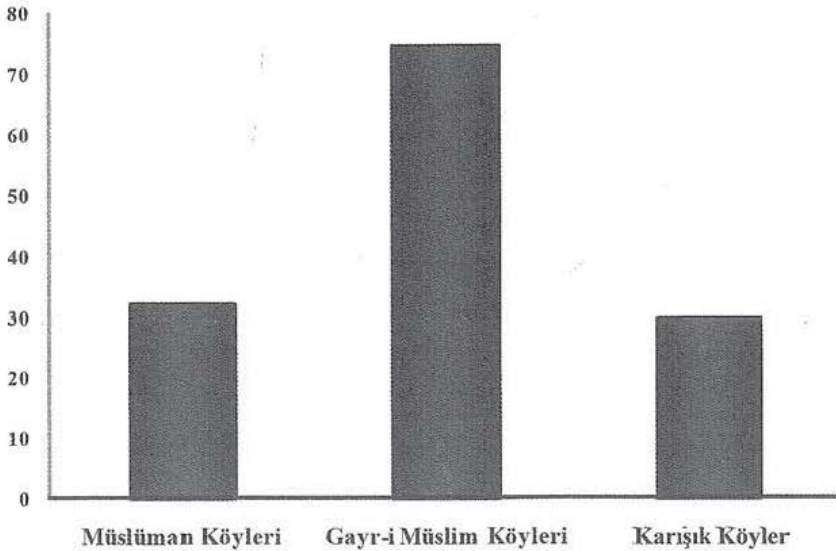
21 Donald Quataert, "19. Yüzyıla Genel Bakış: İslahatlar Devri 1812-1914", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)*, (Editörler: Halil İnalcık, Donald Quataert), cilt: 2, İstanbul: Eren Yay., 2004, s. 905.

bölgeye bir takım farklılıklar göstermiştir. Ancak Osmanlı sisteminin temel dayanağı olan ziraî ekonomi ve bunun üzerine tesis olunan ilişkiler bütünü- nün, yüzyıllar boyunca devam ettiği ortaya çıkmaktadır.

Müslüman ve gayr-i Müslim köylerinin nüfus yoğunlukları birbirlerinden farklıdır. Gayr-i Müslim köyler toplam köy sayısı içinde düşük bir orana sahipken, toplam nüfusta gayr-i Müslim nüfus köy sayılarına nispetle daha fazla orana sahip olmuştur. Bunun sebebi nüfus yoğunluklarının farkıdır. Müslüman köylerinin çoğu az haneliyken, genelde gayr-i Müslim köyleri çok hanelidir.

Grafik 1, dinî durumuna göre tasnif ettiğimiz köylerin toplam hane sayılarının, köy sayısına bölünmesiyle elde edilen, köy başına düşen ortalama hane sayısından hareketle çizilmiştir. Gayet açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır ki, gayr-i Müslim köylerdeki nüfus yoğunluğu, Müslüman köylerdeki nüfus yoğunluğunun iki katından fazladır. Nüfus yoğunluğu en az olan köyler ise karışık köylerdir. Bu rakamlardan rahatlıkla Müslüman köylerinin az nüfuslu, gayr-i Müslim köylerinin kalabalık nüfuslu olduğunu söyleyebiliriz.

Grafik 1: Silistre Kazası'nda Köylerin Nüfus Yoğunlukları, (Dinî Duruma Göre), 1844

Ekonomi

Vergiler

Silistre Temettüât Defterleri'nde hane reislerinin vergileri; vergi-yi mahsusa, aşar, adet-i ağnam ve bağ aşarı/zecriyyeden oluşmaktadır. Vergi-yi mahsusa, daha önceleri tekalif-i örfiye adı altında tahsil edilen çeşitli vergilerin tek ad altında toplanmasından oluşmuştur. Nakdî tahsil edilen bu yeni verginin miktarı, Malîye Nezareti tarafından yalnızca liva düzeyinde belirlenmiştir.

Temettüât defterleri sonundaki vergi yekûnu vergi-yi mahsusa toplamıdır. İmamlar, hatibler, muallimler, papazlar, gayr-i müslim öğretmenler (daskal), askerler ve yardıma muhtaç durumdaki kişiler vergi-yi mahsusa vermemişlerdir. Ancak üretime konu olan varlıkları varsa buradan elde ettikleri gelirin vergisini ödemişlerdir. Bu ifade edilen kişiler haricindeki her hane reisi vergi-yi mahsusa mükellefidir ve gelir kaynaklarına göre ilgili vergiyi vermekle yükümlüdürler.

Aşar vergisi, Osmanlı Devleti'nde 1/3 ve 1/10 arasında çeşitli oranlarda toplanan aynı bir vergiydi. Fakat Tanzimat'la aşarın ürünün onda biri nispetinde toplanmasına başlanmıştır²². İltizamla toplanan bu aynı vergi 1840 yılından itibaren muhassıllar aracılığıyla toplanmıştır. Fakat iki yıl sonra aşar gelirlerinin düşmesi sebebiyle, iltizâm sistemine geri dönmüştür²³. Bağ aşarı/zecriyye resmî nakdî olarak dönüm başına alınmıştır. İncelediğimiz defterlerde ağnam resmî oranı 4 koyuna 1 kuruş şeklinde kaydedilmiştir. Yukarıda sayılan vergilerden başka, gayri Müslimlerden alınan cizye vergisinin kayıtlarına genelde Temettüât defterlerinde rastlanmasına rağmen, bizim incelediğimiz Silistre temettüât defterlerinde herhangi bir kayıt tespit edilmemiştir. Tanzimat'la beraber gayr-i Müslimlerden alınan cizye vergisi kaldırılmamış, tahsil usûlü değişmiştir. Cizye toplama yetkisi ve görevi cemaat liderlerine verilerek toplu tahsil uygulamasına geçilmiştir²⁴. Muhtemelen bu toplu tahsilden dolayı incelediğimiz defterlerde cizye kayıtlarına

²² Ömer Lütfi Barkan, "Öşür", *M. E. B. İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1993, s. 487.

²³ Tevfik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, s. 14.

²⁴ Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, İstanbul: Küre Yayınları, 2001, s. 52.

rastlanmamıştır.

Silistre Kazası'nın vergi miktarını ve vergi bileşenlerini gösteren Tablo 4'e bakıldığında, 1844 yılında kazanın toplam vergisinin 1.199.506 kuruş olduğu görülür. Toplam vergi yükünde en fazla payı Yemişenli Nahiyesi almakta, ikinci sırada merkez ve köyleriyle Silistre Nahiyesi bulunmaktadır. Zaten bu iki nahiye en kalabalık nüfuslu yerlerdir. Aşar vergisi 1.199.506 kuruşluk payı ile toplam vergi içerisinde en büyük payın sahibi olmuştur. Silistre merkezi hariç diğer yerlerde, aşar vergisi diğer vergi miktarlarını aşmıştır. Bu durum, kaza merkezinin tarım harici işlerle, etrafının ise tarımla uğraştığını yansıtır.

Tablo 5'te vergi bileşenlerinin yüzdeleri ile nahiyelerin toplam vergi yükünden aldıkları payları gösterilmiştir. Toplam vergide %68,01'lik payla en büyük pay aşarındır. Vergi-yi mahsusa toplam vergide %29,61 oranında yer kaplamaktadır. Başka bir deyişle aşar oranının yarısından az bir oran, vergi-yi mahsusa ödemelerine gitmiştir. Vergi ödemelerinin tamamına yakını aşar ve vergi-yi mahsusadan oluşmuştur. %2-3 nispetinde adet-i ağnam, bağ ve kovan aşarı yer almaktadır. Aşar vergisinin payının en küçük olduğu yer Silistre Nahiyesi merkezidir. Burada bağ aşarı/zecriye %15,05 payla, %81,85'lik vergi-yi mahsusadan sonra gelir ve merkezde hakim olan zanaat ve ticaretten sonra ikinci gelir kaynağının bağcılık olduğunu gösterir. Silistre Nahiyesi köylerinden ve az miktarda da Yemişenli Nahiyesi köylerinden bağ aşarı temin edilmektedir. Adet-i ağnam Eflator Nahiyesi hariç bütün nahiyelerde %1'in altında vergi geliri yaratmaktadır. Silistre ve Yemişenli Nahiyelerinde bulunan az sayıda kovandan elde edilen vergi geliri sifıra yakındır. Fakat kovanların yazılmama ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır. (Silistre Kazası'nın nahiyelerinde vergilerin dağılımı için bkz. Harita III).

Tablo 4: Silistre Kazası'nda Nahiyeler İtibarıyla Vergi Bileşenleri, (Kuruş), 1844

Nahiyeler	Vergi-yi Mahsusa	Aşar	Adet-i Ağnam	Bağ Aşarı (Zecriyye)	Kovan Aşarı	Nahiye Toplamı
Silistre Nahiyesi (Merkez)	32.403,81	626	259,5	5.958,25	339	39.586,56
Silistre Nahiyesi (Köyler)	77.883,0275	179.967,1	2.627,9	9.604	0	270.082
Yemişenli Nahiyesi	124.009,2875	353.438,5	4.764,5	1.228	20	483.460,3
Şarvi Nahiyesi	27.961,45	63.382,5	822,5	0	0	92.166,45
Karalar Nahiyesi	23.481,125	52.021,43	757,75	0	0	76.260,3
Topçu Nahiyesi	59.759,625	146.784,8	1.634,25	0	0	208.178,6
Eflator Nahiyesi	9.744,85	19.656	370,75	0	0	29.771,6
Kaza Toplamı	355.243,175	815.876,3	11.237,15	16.790,25	359	1.199.506

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Tablo 5: Silistre Kazası'nda Nahiyeler İtibarıyla Vergi Bileşenleri, (Yüzde), 1844

Nahiyeler	Vergi-yi Mahsusa	Aşar	Adet-i Ağnam	Bağ Aşarı (Zecriyye)	Kovan Aşarı	Toplam Vergide Nahiyelerin Payı (%)
Silistre Nahiyesi (Merkez)	81,85	1,58	0,65	15,05	0,85	3,30
Silistre Nahiyesi (Köyler)	28,83	66,63	0,97	3,55	0	22,51
Yemişenli Nahiyesi	25,65	73,10	0,98	0,25	0,004	40,30
Şarvi Nahiyesi	30,33	68,76	0,89	0	0	7,68
Karalar Nahiyesi	30,79	68,21	0,99	0	0	6,35
Topçu Nahiyesi	28,70	70,50	0,78	0	0	17,35
Eflator Nahiyesi	32,73	66,02	1,24	0	0	2,48
Toplam Vergide Vergi Türlerinin Payı (%)	29,61	68,01	0,93	1,39	0,029	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Bütün vergi kalemleri dahil edilerek hesapladığımız toplam vergi yükünü hane sayısına bölerek bulunan ortalama vergi yüklerinden oluşturulan Tablo 6'daki veriler ışığında, kazada hane başı yıllık ortalama vergi yükünün 166,29 kuruş olduğu görülür. Silistre merkezinde 32,24 kuruşluk vergi yükü, ortalamanın epey altındadır. Çünkü vergi bileşenlerinin en büyüğü olan aşar vergisi, burada ziraat yapılmadığından oluşmamıştır.

Tablo 6: Silistre Kazası Nahiyelerinde Toplam Gelirde Toplam Verginin Payı, (Yüzde), 1844

Nahiyeler	Toplam Gelir	Toplam Vergi	Verginin Gelirdeki Payı (Yüzde)
Silistre Nahiyesi (Merkez)	824.089	39.247,56	5
Silistre Nahiyesi (Köyler)	2.096.237	270.421,02	13
Yemişenli Nahiyesi	3.831.805	483.460,28	13
Şarvi Nahiyesi	659.880	92.166,45	14
Karalar Nahiyesi	544.930	76.260,3	14
Topçu Nahiyesi	1.524.722	208.178,62	14
Eflator Nahiyesi	211.327	29.771,6	14
Toplam	9.692.989	1.199.505,85	12

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Gelirler

Silistre Kazası'nda toplam gelir hububât üretimi, hayvancılık, değirmencilik, bağcılık ile zanaat, ticaret ve hizmet sektörlerinden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. Tablo 7'ye baktığımızda, kazanın toplam gelirinin 9.692.989 kuruş olduğu görülür. Toplam gelirin, kaza genelinde ortalama %85'inin hububât üretiminden, %3'ünün hayvancılıktan, %9,5'inin zanaat, ticaret ve hizmet sektöründen, %2'sinin bağcılıktan ve %0,5'inin değirmencilikten elde edildiği görülmektedir. Tabloda bu oranlar en alt satırda yer almaktadır. Zanaat, ticaret ve hizmet sektörünün asıl yoğunluğu Silistre Kazası merkezindedir.

Toplam gelirin %39,5'i Yemişenli Nahiyesinden elde edilmekte, %30 ile Silistre Nahiyesi ikinci sırada gelmekte ve Topçu Nahiyesi %16 ile üçüncü sırada gelmektedir. Diğer nahiyelerin toplam gelirdeki paylarının toplamı %15'ten azdır.

Tablo 7: Silistre Kazası Nahiyelerinde Toplam Gelir, Gelir Bileşenleri ve Gelirin Nahiyelere Göre Dağılımı, (Kuruş), 1844-1845

Nahiyeler	Hubübât Üretimi	Hayvan	Değirmen	Bağ	Zanaat, Ticaret ve Hizmet	Toplam	Nahiyelerin Toplam Gelirdeki Payı (Yüzde)
Silistre Nahiyesi Merkez	7.163	20.275	16.950	54.232,5	725.468,5	824.089	8,5
Silistre Nahiyesi Köyler	1.836.456	59.306	8.580	129.412	62.482,5	2.096.237	21,5
Yemişenli Nahiyesi	3.563.210	158.215	1.240	15.508,5	93.631,5	3.831.805	39,5
Şarvi Nahiyesi	632.301	22.940	600	0	4.039,3	659.880	7
Karalar Nahiyesi	518.718	18.809	2.200	0	5.202,6	544.930	5,5
Topçu Nahiyesi	1.471.963	33.196	300	900	18.363	1.524.722	16
Eflator Nahiyesi	198.038	9.224	1.400	0	2.664,5	211.327	2
Toplam	8.227.849	321.965	31.270	200.053	911.851,9	9.692.989	100
Gelir Kaynağı Türlerinin Toplam Gelirde Payı (%)	85	3	0,5	2	9,5	100	

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Tablo 8: Silistre Kazası Nahiyelerinde Gelir Bileşenlerinin Toplam Gelirdeki Payları, (Yüzde), 1844

Nahiyeler	Hubübât Üretimi	Hayvan	Değirmen	Bağ	Zanaat, Ticaret ve Hizmet
Silistre Nahiyesi Merkez	1	2,5	2	6,5	88
Silistre Nahiyesi Köyler	88	2,5	0,5	6	3
Yemişenli Nahiyesi	93	4	0,1	0,4	2,5
Şarvi Nahiyesi	96	3,5	0,1	0	0,4
Karalar Nahiyesi	95	3,5	0,5	0	1
Topçu Nahiyesi	96,5	2	0,01	0,05	1,2
Eflator Nahiyesi	94	4,5	0,5	0	1

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Tablo 8'de ise gelir bileşenlerinin toplam gelirdeki yüzde payları nahiyeye esaslı verilmiştir. Silistre Kazası merkezinde yer alan 19 mahallede icra edilen zanaat, ticaret ve hizmet faaliyetlerinden elde edilen gelir, şehir merkezinin toplam gelirinin %88'ine denk gelmektedir. Bu oran Silistre Kazası

merkezinin, esnaf üretimine ve ticarete yönelik yapısını ortaya koymaktadır. İleride de görüleceği üzere kaza merkezinin meslekler itibarıyla çeşitlilik arzemesi ve önemli miktarda tüccarın burada ikamet etmesi, sadece kaza ölçeğinde değil kaza dışına da hitap eden bir ticarî ve sınaî yapının varlığı olarak değerlendirilebilir. Kaza merkezinde bağcılık, ikinci derecede öneme sahiptir ve toplam gelirden %6,5 paya sahiptir. Silistre Nahiyesi köylerinde gelirin %88'i hububât üretiminden elde edilmektedir. Diğer beş nahiyede hububât tarımının payı yıllık toplam gelirden %90'ın üzerindedir. Kaza genelinde hayvancılığın temin ettiği gelir %5'ten azdır. (Silistre Kazası'nda gelirin nahiyelere göre dağılımı için bkz. Harita IV).

Silistre Kazası'nda kaza merkezi hariç diğer bütün nahiyeler, Osmanlı ekonomisinin genel karakteri ile uyumlu şekilde ziraat temel meşgaledir. Tarım toprakları hububât üretimine tahsis edilen bölgede, çiftçilikle uğraşan herkes toprak sahibidir ve çiftçi her hane, toprağını sürececek bir çift öküz sahibidir. Toprak büyüklükleri kazada çiftçilikle uğraşan hane başına, ortalama 46,14 dönümdür. Bu miktar klasik tımar sistemindeki aile işletmelerinin (çift hanelerin) ve 19. yüzyılda Osmanlı idaresinin muhacirlere verdiği arazilerin büyüklüğünün altında olmakla birlikte, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Silistre Kazası'ndaki çiftçi haneler, işleyebilecekleri ve hayatlarını idame ettirebilecekleri büyüklükte arazilere sahiptirler.

19. yüzyılda büyüklükleri 10-50 dönüm arasında olan ziraî topraklar, orta büyüklükte bir ailenin çalışma zamanını dolduracak nitelikte olmuştur²⁵. Bu açıdan bakıldığında Silistre Kazası'ndaki orta büyüklükte ve hatta biraz daha geniş toprakların yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 9: Silistre Kazası'nın Ziraî Bölgesi Genelinde Hanelerin Sahip Oldukları Toprak Dilimlerinin Yüzde Dağılımı, 1844

	Topraksız	0-25	26-60	61-100	101-200	201-300	301+	Toplam
Yüzde	9,45	22,41	47,07	15,89	5,03	0,11	0,01	100

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

²⁵ Güran, 19. Yüzyılda Osmanlı Tarımı, s. 81.

Tablo 9'da Silistre Kazası'nın merkezi hariç, ziraî bölgelerinde yaşayan toplam hanelerin sahip oldukları toprakların büyüklüklerinin yüzde dağılımı gösterilmektedir. Buna göre toplam hanelerin ortalama %9,5'i topraksız hanelerdir ve bu haneler hizmet sektöründe yer almışlardır. Hanelerin %65'e yakını 26-60 ve 61-100 dönümlük toprağa sahiptir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'deki topraklarında ortalama toprak büyüklüğü 40-80 dönüm arasındaydı²⁶. Şu halde Silistre Kazası'ndaki ziraî toprakların yarıdan fazlasının Osmanlı ülkesinin Anadolu ve Rumeli bölgesindeki ortalama toprak büyüklükleriyle paralellik içinde olduğunu söyleyebiliriz. (Silistre Kazası'nda hububat üretimi yapılan arazi dağılımı ve verimlilik oranları için bkz. Harita II).

Silistre Kazası'nın hububat üretimine baktığımızda, yıllık toplam hububat üretiminin 232.810,1 kile olduğu hesaplanmıştır. Toplam üretimin %70,51'i buğdaydan (hınta ve kızılca), %28,85'i arpadan (şair), %0,55'i yulafdan ve %0,06'sı mısırdan (kokoroz) oluşmaktadır. Görüldüğü üzere buğday üretimi ağırlıklı bir yapı söz konusudur. Toplam üretime en fazla katkıda bulunan nahiyeye Yemişenli Nahiyesi'dir. Kaza hububat üretiminin %60'ına yakını Yemişenli Nahiyesi karşılarken, toplam üretimin dörtte biri de Topçu Nahiyesi'nde gerçekleşmektedir.

Silistre Kazası'nda aşar düşüldükten sonra, kalan net hâsılatı mezru tarla büyüklüğüne bölerek elde edilen değerlere göre dönüm başı hâsılat kaza ortalamasında 55 kuruştur. Silistre merkezini hariç tutarak nahiyelerde dönüm başına düşen hâsılatı baktığımızda, Şarvi Nahiyesi 87 kuruşla dönüm başına en fazla gelir elde edilen nahiyedir. Diğer nahiyelerde dönüm başı 48 ile 70 kuruş arasında net gelir temin edilmektedir. Ziraat üretiminde en önde gelen Yemişenli Nahiyesi, dönüm başı hâsılatın en az olduğu yerdir. Zira bu nahiyede ürün fiyatları düşüktür.

Silistre Kazası'nda hububat tarımının yanında bilhassa kaza merkezinde bağcılık da yapılıyordu. Bağlar genelde birkaç dönüm kadardı. Üzüm üretiminden alınan bağ aşarı, gayr-i Müslimlerden zecriyye adı altında tahsil ediliyordu. Nakdî olarak ve dönüm başına alınan bu verginin standart bir oranı yoktu. Bağcılık faaliyeti büyük ölçüde Silistre Nahiyesi'nde yoğunlaşmıştır. Kazada bağlık olarak ayrılan toplam arazi 2.698 dönümdür. Bu arazi-

nin %93'ü Silistre Nahiyesi merkezi (%41) ve köylerindedir (%52). Yemişenli Nahiyesi'nde 180 dönüm (%6,5) ve Karalar Nahiyesi'nde 6 dönüm kadar bağlık arazi vardır. Bağcılıktan yıllık toplam 200.053 kuruş hâsılat elde edilmektedir. Kaza genelinde bağ dönümüne düşen yıllık hâsılat 74 kuruştur. Silistre merkezde dönüm başı hâsılat 49, köylerinde ise 92 kuruştur. Dönüm başına alınan bağ aşarının kaza ortalaması 6,22 kuruştur. Silistre Nahiyesi ve Yemişenli Nahiyesinde bağ aşarı dönüm başına 5 ile 7 kuruş arasında değişmektedir.

Bilindiği gibi üretilen hububâtın tüketime hazır hale gelmesi için öğütülerek un elde etme mecburiyeti vardır. Bu sebeple değirmenler büyük önem taşır. Büyük ölçüde hububat üretim alanı olan Silistre Kazası'nda da toplam 58 değirmen bulunmaktadır. Kazada yel değirmenleri, su/dere değirmenleri ve Tuna Nehri üzerine kurulu Tuna değirmenleri bulunmaktadır. Değirmenlerin sahipleri tek kişi olduğu gibi iki ya da dört ortaklı değirmenler de vardır, Kaza geneli itibarıyla en çok yel değirmeni bulunmakta, bunu su değirmenleri ve Tuna değirmenleri takip etmektedir. 58 değirmenden 41'i Silistre Nahiyesi'nde, yani kaza merkezinde toplanmıştır. Her nahiyede değirmen bulunmakla beraber, rakamlardan anlaşılacağı üzere Silistre Nahiyesi'nde bulunan değirmenler çoğunluktadır. Değirmen çeşitlerinin arasında en fazla gelir getiren Tuna değirmenidir. Bir Tuna değirmeni yıllık ortalama 1500 kuruşun üstünde gelir getirmektedir. İkinci sırada 350 kuruşa yakın yıllık gelire yel değirmeni ve üçüncü sırada 300 kuruşa yakın yıllık gelire su/dere değirmeni bulunmaktadır.

İhtiyaç öncelikli bir ekonomi olan Osmanlı ekonomisinde, kaza ölçeğinde teşkilatlandırılan birimler, kendi ihtiyacını karşılama prensibi üzerine kurulmuştur²⁷. Her bölgenin kendi ihtiyacını karşılaması kırdan tarım sektörünü, kaza merkezinde de esnaf ve tüccarları bu hedefe yönelik üretim yapmaya sevk etmiştir²⁸. Silistre Kazası'nda da bu yapı dikkat çekmektedir. Köylerde ziraatla uğraşılırken, kaza merkezinde zanaat, ticaret ve hizmet ön plandadır.

27 Genç, ss. 60-61.

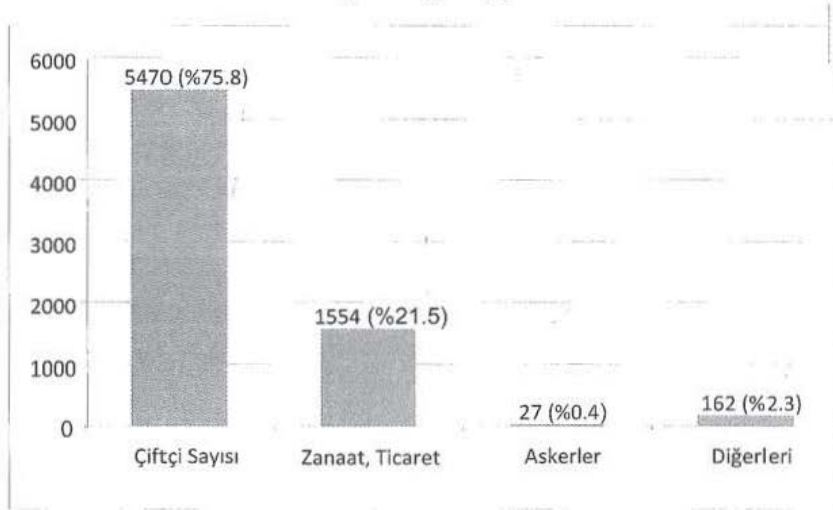
28 Çelik, Gülfettin Çelik, *Gebze (16.-19. Yüzyıl) Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme*, Kocaeli: Gebze Belediyesi Yayınları, 2003, s. 89.

Tablo 10: Silistre Kazası'nda Hane Reislerinin Meslekleri, 1844

Meslek	Hane	Meslek	Hane	Meslek	Hane
Abacı Kalfası	5	Dülger	19	Kürekçi	15
Arabacı	49	Ekmekçi	6	Meraçlık	7
Arka Hamalı	1	Eskici	9	Meramcı?	2
Asiyab Yardımcısı	8	Fıçıcı	22	Meyhaneci	48
Aşçı	1	Fırıncı	1	Mumcu	5
Attar	7	Giderci	1	Mutaf	5
Ayak Tüccarı	38	Haffaf/Kavaf	10	Nalband	5
Bağcı	31	Hallaç	3	Saatçi	1
Bahçevan	3	Hamam Natırlığı	1	Sabuncu	5
Bakkal	20	Hamamcı	2	Saraç	5
Balıkçı	72	Hasırcı	40	Sebilci	1
Bekçi	14	Hatip	12	Sefine Reisi	7
Berber	37	Helvacı	2	Sefine Tayfaliği	30
Bezzaz	5	Hergeleci	3	Sermeci	3
Bostancı	3	Hizmetkar	129	Siğirtmaç	17
Boyacı	7	İpekçi	1	Simitçi	1
Bozacı	1	Kahveci	16	Sirkeci	1
Canbaz	1	Kalafatçılık	3	Sitamcılık?	1
Cebeci	1	Kalaycı	2	Su Yolculuğu	1
Celeb Tüccarı	3	Kalburcu	1	Sucu	1
Çanakçı	30	Kantarçı	2	Süpürgeci	1
Çapacılık	134	Kapamacı	1	Sürek Çobanı	1
Çarıklı	1	Kasap	5	Sürekçi Kahyası	3
Çeşmeci	2	Kasap Kesicisi	1	Sürekçi	4
Çıracı	62	Kaşarcı?	1	Taligacı	83
Çiftçi	5386	Katib	3	Tellak	2
Çoban	44	Katrançı	1	Tellal	3
Çömlekçi	9	Kayı Tayfaliği	8	Tenekeci	1
Çubukçu	4	Kayıklı	27	Terazi	1
Daskal	3	Kazmacı	31	Terzi	96
Debbağ	7	Kereste Tüccarı	1	Toprakçılık	1
Değirmenci	34	Kırcı	15	Tuzcu	7
Delici	1	Kıyıcı	1	Tüccar	21
Demirci	10	Kıracılık	44	Tüfençi	7
Doğramacı	6	Kovacı	7	İskelecilik	2
Duhan Kapıcılığı	4	Kovancı	4	İmam	91
Duhancı	11	Kuyumcu	3	İmam Ve Hatib	10
Muallim-i Sibyan	11	Silistre Müftüsü	1	Kapan Tüccarlarından	
Müezzin	1	Üç Aylar İmamı	7	(Hanedan-ı Belde)	1
Papaz	13	Köylerde İmamlık	2	Genel Toplam	7024

Tablo 10'da belirtilen mesleklerden çiftçilik, tarım işçiliği, berberlik, meyhanecilik ve dinî hizmetler ile meşgul olan hane reislerinin büyük kısmı köylerde yaşamaktadır. Bunlar haricindeki mesleklerin hepsi 1217 hanelik kaza merkezinde icra edilmektedir. Tabloya bakıldığında, Silistre Kazası merkezinin meslekler açısından oldukça zengin bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Tuna Nehri sahili olması dolayısıyla balıkçılık, gemicilik, kayıkçılık ve gemi-kayık tayfılığı ile uğraşan çok sayıda insan vardır. Sanayi öncesi dünyanın çoğu zanaatının varlığı dikkat çekmektedir. Meselâ debbağ, mutaf, haffaf ve saraçlık buna örnek gösterilebilir. Kaza merkezinde yaşayan diğer bir grup olan tüccarların kimilerinde sadece tüccar yazılıyken, kimilerinde ise "ayak tüccarı olduğu" yazmaktadır. Muhtemelen bu kişiler dükkânı olmayan tüccarlardır. Küçükbaş hayvan tüccarları olan celeb tüccarları ve büyükbaş hayvan tüccarları olan süreççiler, tüccar grubunda yer alan diğer hane reisleridir. Arabacılar ve taligacılar da kaza merkezinde çokça rastlanan mesleklerdendir. Arabacılar arabalarını bir çift öküzle çeken nakliyecilerdir. Taliga, Rumeli'nde at arabasına verilen addır ve taligacılar da nakliye işiyle uğraşan diğer bir gruptur.

Grafik 2, Silistre Kazası'nda Hane Reislerinin Mesleki Dağılımı, (Yüzde), 1844

Silistre merkezindeki gelir dağılımının sergilediği özelliklere baktığımızda, hane reislerinin %90'a yakını 1000 kuruş altında gelir elde etmektedir.

ler. 1000 kuruş üzerinde gelir elde edenler ise toplam hane reislerinin ancak %10'u kadardır. İktisadî faaliyet olarak zanaat, ticaret ve hizmetin yapıldığı kaza merkezinde, zanaat ve hizmet kolunda yer alanlar yıllık 1000 kuruşun altında kazanç elde etmektedirler. Yani esnaf ve hizmet erbabının kazançları ve bir ölçüde tüccarların kazançları 1000 kuruşa kadarki gelir diliminin içinde, birbirine yakın miktarlarda dağılmaktadır. 1000 kuruştan 2000 kuruşa kadarki dilimde değirmenciler, tüccarlar ve düşük rütbeli askerler, daha yüksek gelir diliminde ise askerî zümre mensupları yer almaktadır. Diğer nahiyelerdeki yüksek gelir dilimlerinde de askerî zümre mensupları bulunmaktadır.

Nahiyeler itibarıyla vergi-gelir ilişkisini hesapladığımızda, Tablo 11'deki rakamlara ulaşılmıştır. Silistre Kazası'nda hane başına düşen ortalama yıllık gelir 1.343,82 kuruş, hane başına düşen yıllık ortalama vergi 166,29 kuruştur. Kaza ortalamasında yıllık gelirin %12'si vergi ödemelerine gitmektedir. Ziraatın temel faaliyet olduğu Silistre Nahiyesi köyleri ve diğer beş nahiyede, ortalama yıllık gelir 1000 kuruştan fazladır ve gelirin %12,5 ile %14'ü arasındaki oranı vergiye gitmektedir. Ortalama yıllık gelirden ortalama yıllık vergiyi düştüğümüzde kalan yıllık net gelir 1000 kuruştan fazladır. Yıllık gelirin en çok olduğu yerler Yemişenli ve Topçu Nahiyeleri'dir. Silistre Kazası merkezinde ise ortalama yıllık gelir, kaza genel ortalamasının yarısının birkaç kuruş üzerindedir. Bu 19 mahallede gelirin %5'i vergiye gitmektedir. Köylere göre vergi yükü az olmakla birlikte Silistre Kazası merkezinde yıllık ortalama net gelirin 650 kuruşa yakın olduğu ortadadır

Tablo 11: Silistre Kazası Nahiyelerinde Hane Başına Düşen Gelir ve Vergi, (Kuruş/Yüzde), 1844

Nahiyeler	Hane Başı Vergi	Hane Başı Gelir	Verginin Gelirdeki Yüzdesi
Silistre Nahiyesi Merkez	32,24	677,14	5
Silistre Nahiyesi Köyler	151,41	1.173,70	13
Yemişenli Nahiyesi	222,48	1.763,37	12,5
Şarvi Nahiyesi	180,71	1.293,88	14
Karalar Nahiyesi	166,87	1.192,40	14
Topçu Nahiyesi	237,64	1.740,55	13,5
Eflator Nahiyesi	153,46	1.089,31	14
Kaza Ortalaması	166,29	1.343,82	12

Kaza köylerinin merkeze göre vergi yükü ağır olmakla birlikte, yıllık kazanç bakımından merkezden daha fazla gelir getirdiği görülmektedir. Başka bir deyişle ziraî faaliyet zanaat, ticaret ve hizmet kolu faaliyetlerinden, ortalama daha fazla gelir getirmektedir.

Son olarak verdiğimiz Tablo 12 ise emlak ve temettüatı olan her hanenin vermeye mükellef olduğu vergi-yi mahsusanın, nahiyeler itibarıyla ve toplamda hane başına ortalama gelirden kapladığı yüzde payını göstermektedir. Bu sayede hanelerin gelir vergi ilişkisinde yüklendikleri vergilerin, ağırlıkları ortaya çıkmaktadır. Vergi-yi mahsusa kaza genelinde hane başına ortalama 49,25 kuruş düşmektedir. Bu miktar kaza ortalama yıllık gelirinin %3,5'ine denk gelmektedir. Silistre Kazası nahiyelerinde bu oran %3 ile %4,5 arasında değişmektedir. Merkezde hane başına düşen vergi yükünün asıl kısmını vergi-yi mahsusa oluştururken, köylerde vergi-yi mahsusa, aşardan sonra ikinci sırada gelmiştir.

Tablo 12: Silistre Kazası Nahiyelerinde Vergi-yi Mahsusanın Hane Başına Düşen Gelirdeki Payı, (Kuruş-Yüzde), 1844

Nahiyeler	Hane Başına Düşen Vergi-yi Mahsusa	Hane Başına Düşen Gelir	Vergi-yi Mahsusanın Gelirden Kapladığı Pay (Yüzde)
Silistre Nahiyesi Merkez	26,62	677,14	4
Silistre Nahiyesi Köyler	43,6	1173,7	4
Yemişenli Nahiyesi	57,06	1763,37	3
Şarvî Nahiyesi	54,82	1293,88	4
Karalar Nahiyesi	51,38	1192,4	4
Topçu Nahiyesi	68,21	1740,55	4
Eflator Nahiyesi	50,23	1089,31	4,5
Kaza Genelinde	49,25	1343,82	3,5

KAYNAK: BOA. ML. VRD. TMT. NU: (12267-12462) Numara Aralığındaki Silistre Kazası Temettüat Defterleri.

Sonuç

1845 yılında yapılan sayımlar neticesinde tutulan Silistre Temettüat defterlerinden hareketle yaptığımız bu çalışma ile şu sonuçlara ulaşılmıştır: Silistre Kazası, 6 nahiyeye dağılmış 194 köye sahip bir yerleşim birimidir. Silistre Kazası merkezinde bulunan 19 mahalle hariç, kazanın bütün köyle-

rinde ziraat hâkim faaliyettir. Dolayısıyla geniş köy yerleşiminin çevrelediği ve merkezde idarî, ticarî ve sınaî yoğunlaşmanın olduğu bir yerleşim yapısı söz konusudur.

Temettüât Defterleri'nde tutulan kayıtlardan hareketle kazada, defterlerine ulaşılamayan iki köy hariç toplam 7213 hane yaşamaktadır. Bu hane sayılarını nüfus tahmini konusunda ileri sürülen yöntemlerden hareketle toplam nüfusun en az 21.639, en çok 36.065 kişiden oluşabileceğini söyleyebiliriz. Nüfusun yerleşim dağılımı 19. yüzyıl Osmanlı nüfusunun genel panoramasına uygun niteliktedir. Silistre Kazası'nda nüfusun %17'si şehirde, %83'ü köylerde yaşamıştır. Nüfusun dinî durumuna baktığımızda ise toplam nüfusun %67'si Müslümanlardan, %33'ü gayr-i Müslimlerden oluşmuştur.

Silistre köylerinin %70'i Müslüman köyü, %13,5'i gayr-i Müslim köyü ve %16,5'i de Müslümanlarla gayr-i Müslimlerin birlikte yaşadığı karışık köylerdir. Gayr-i Müslim köylerinin nüfus yoğunlukları fazla, Müslüman köylerinin nüfus yoğunlukları azdır.

Silistre Kazası'nın toplam vergi yükü 1.199.506 kuruştur. Toplam vergi yükü vergi-yi mahsusa, aşar, adet-i ağnam, bağ aşarı/ zecriye ve kovan aşarı adıyla tahsil edilen vergilerden oluşmaktadır. Bu vergi türleri içinde en büyük paya, %68'lik oranla hububât üretiminden alınan aşar vergisi sahiptir. Aşardan sonra toplam vergi yükünde %29,61 payla ikinci sırada vergi-yi mahsusa yer almıştır. Kazada hane başına ortalama 166,29 kuruş vergi düşmüştür. Silistre merkezinde ziraî faaliyet olmadığından, hane başına 32,24 kuruş vergi düşmüştür. Silistre merkezi hariç verginin gelirden kapladığı pay, %12 ile %14 arasındadır. Kaza merkezinde ise bu pay %5'tir.

Silistre Kazası ve köylerinin toplam gelirine baktığımızda, kaza genelinde yıllık toplam 9.692.989 kuruşluk gelir elde edilmiştir. Bunun %85'i hububât üretiminden, %9,5'i zanaat, ticaret ve hizmetten, %3'ü hayvancılıktan, %2'si bağcılıktan ve %0,5'i değirmencilikten meydana gelmiştir. Temel iktisadî faaliyetin zanaat, ticaret ve hizmet sektörleri üzerinde yoğunlaştığı kaza merkezinde, yıllık toplam gelirin %88'i bu üç sektörden elde edilmiştir.

Bölgede tarım toprakları hububât üretimine tahsis edilmiştir. Ziraatı yapılan hububât çeşitleri içerisinde en büyük pay buğdaya, ikinci sırada da arpaya ayrılmıştır. Çiftçi haneler ortalama 46,14 dönüm toprağa sahiptir. Kaza genelinde orta büyüklükte tarım toprakları yaygındır. Çiftçi hanelerin topraklarının çoğu, sahip oldukları bir çift öküzle sürülebilecek ve bir

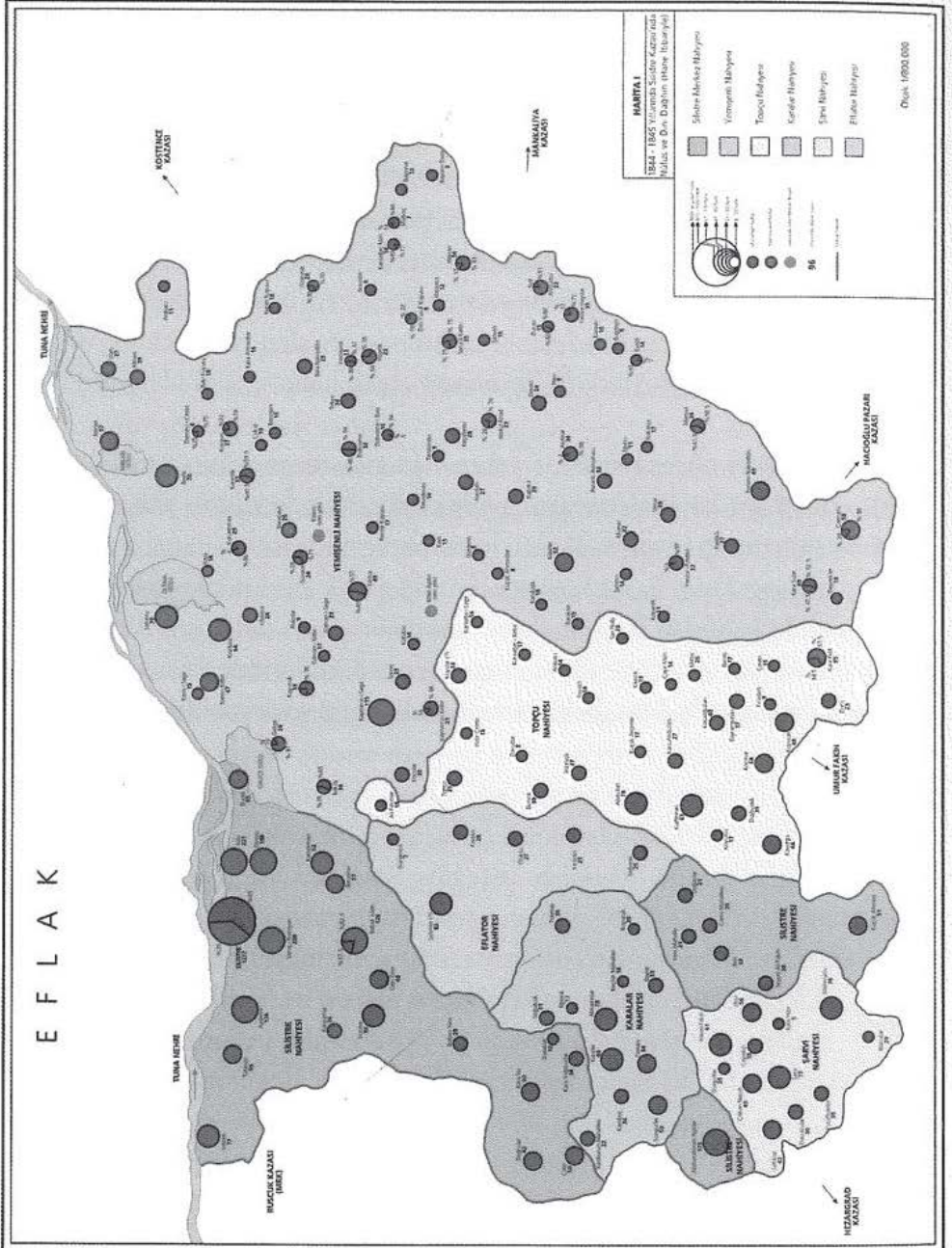
hanenin çalışma kapasitesine yetecek büyüklüktedir. Kazada gelir getiren diğer üretim faaliyetleri bağcılık ve değirmencilik, Silistre Kazası merkezi ve köylerinde yaygındır. Bağlar genellikle birkaç dönümden oluşmuştur. Değirmen türleri arasında yel, su ve Tuna değirmenleri mevcuttur. Kazada yapılan hayvancılık müstakil bir meşgale olmaktan ziyade, ziraî faaliyete yardımcı olmak ve hanenin kendi ihtiyacını karşılamak üzere yapılmıştır. Kaza ortalamasında hane başına 44 kuruş hayvansal gelir düşmüştür.

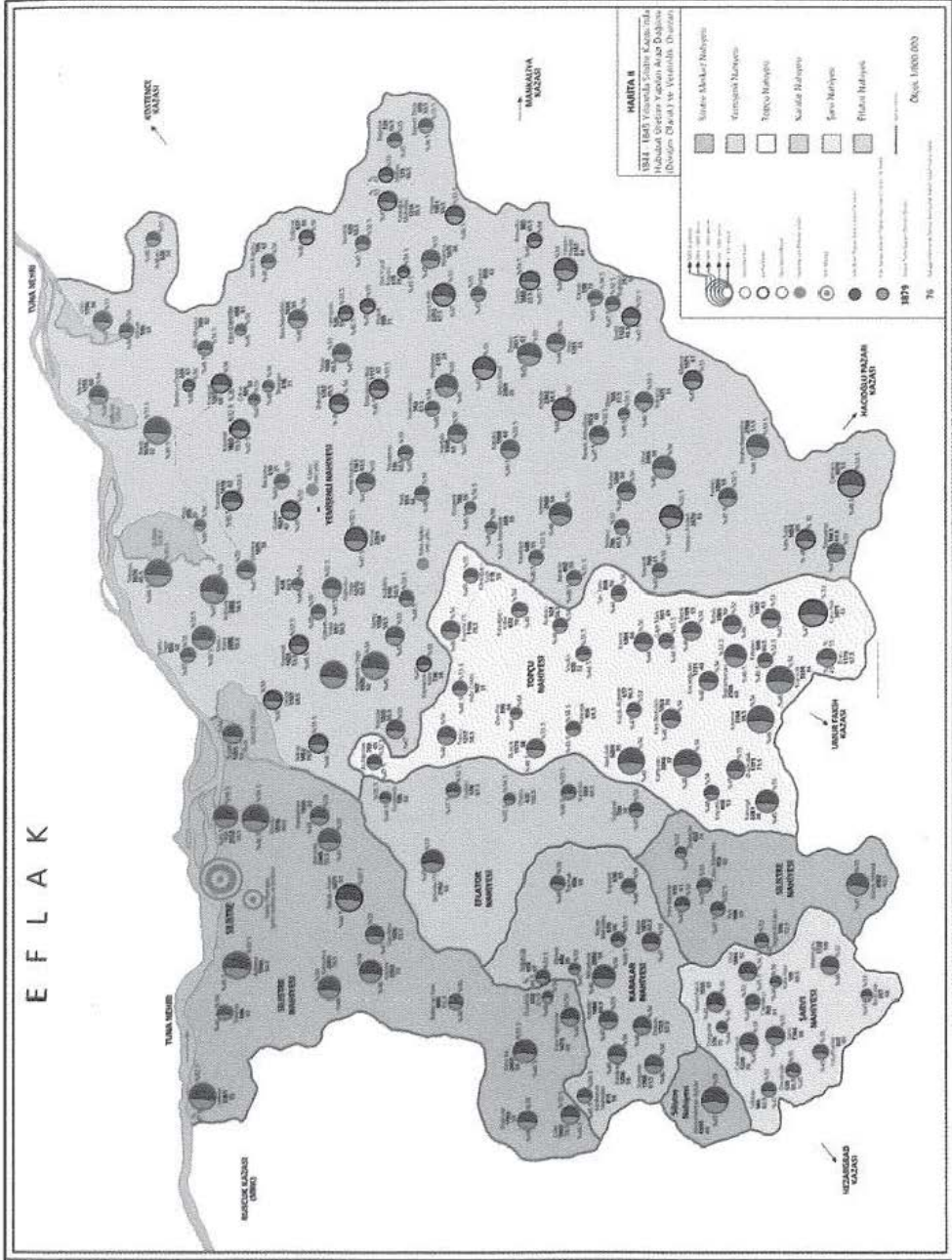
Silistre Kazası merkezi, icra edilen meslekler bakımından oldukça zengin bir görünüm arz etmektedir. Bundan hareketle kaza merkezinin hem kendi bünyesinde hem de dış dünyayla ilişki içinde olan bir sınaî ve ticarî merkez olabileceğini söyleyebiliriz. Kaza genelinde hane reislerinin meslekî özelliklerine baktığımızda, toplam hane reislerinin %75,8'inin çiftçilikle uğraşan, %21,5'inin zanaat, ticaret ve hizmet kesiminde yer alan ve %2,7'sinin de askerler ve üretim faaliyetinde bulunmayan çeşitli hane reislerinden oluştuğu ortaya çıkmıştır.

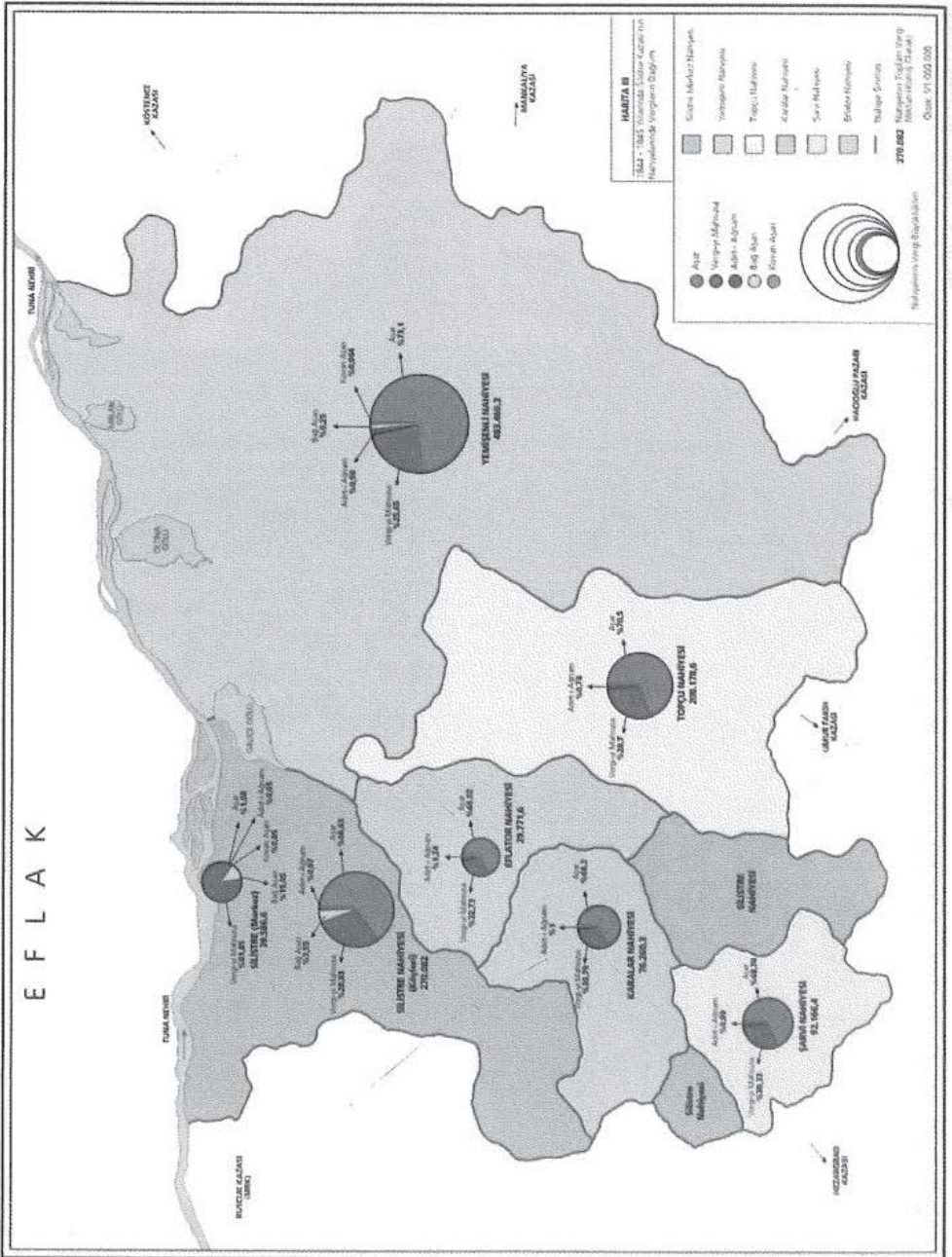
Hane başına düşen ortalama gelire baktığımızda, ziraatın temel üretim faaliyeti olduğu köylerde ortalama yıllık gelir 1000 kuruştan yukarıda, esnaflık ve tüccarlığın yaygın olduğu kaza merkezinde ise ortalama gelir 1000 kuruştan aşağıdadır. Fakat köylerdeki vergi yükü, kaza merkezindeki vergi yükünün iki katından fazladır. Ama yine de ortalama yıllık gelirden ortalama yıllık vergiyi çıkardığımızda, kazanın ziraî bölgelerinde, kaza merkezine nispetle ortalamada daha fazla gelir elde edildiğini söyleyebiliriz.

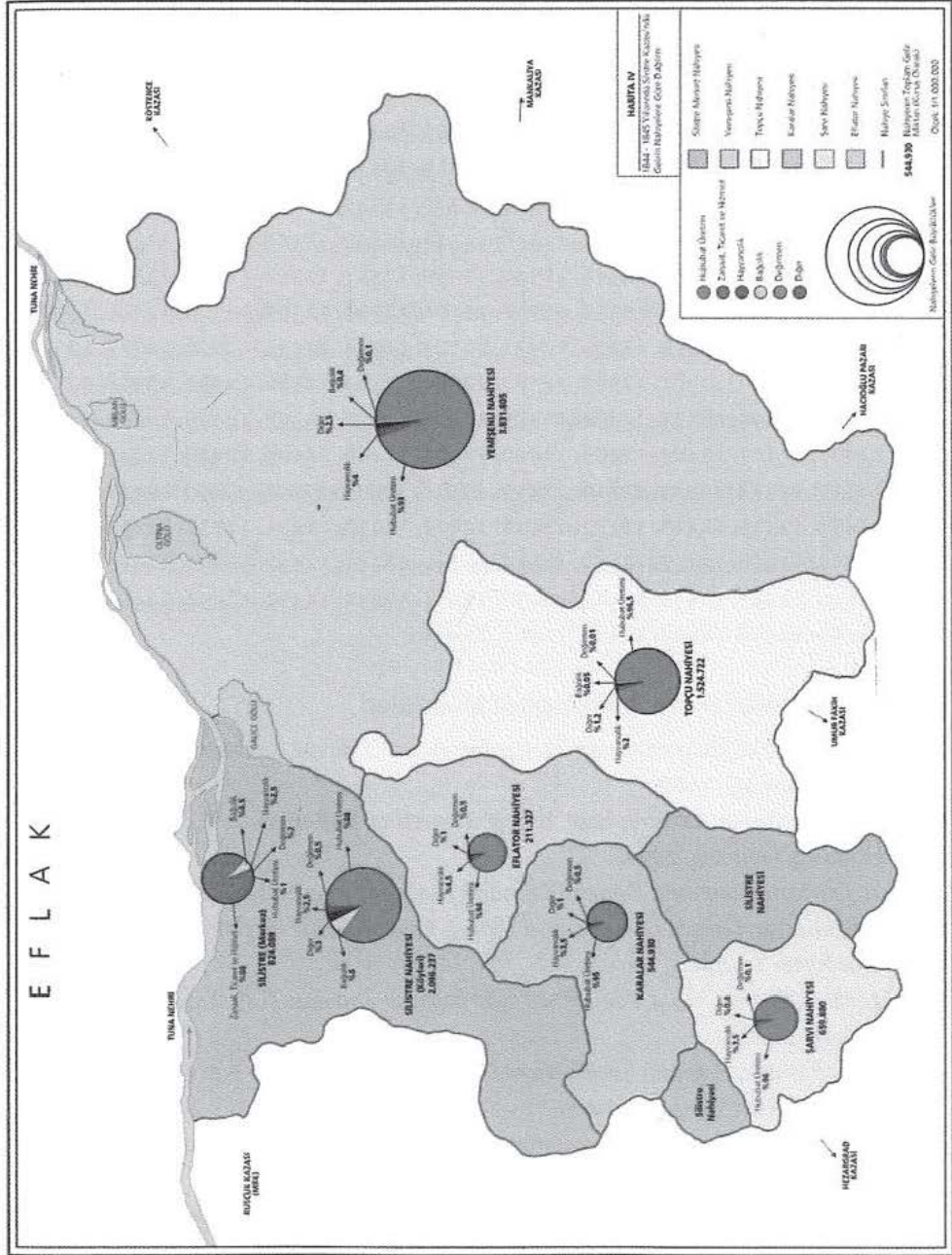
Ek: Haritalar

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmalı Arşivi (BOA) Maliye Nezareti Vâridât Muhasebesi Defterleri Temettüat Defterleri (ML. VRD. TMT.), H.1260-1261/ M. 1844-1845. Defter numaraları: 12267, 12268, 12269, 12270, 12271, 12272, 12273, 12274, 12275, 1227, 12277, 12278, 12279, 12280, 12281, 12282, 12283, 12284, 12285, 12287, 12288, 12289, 12290, 12291, 12292, 12293, 12294, 12295, 12296, 12297, 12298, 12299, 12300, 12301, 12302, 12303, 12304, 12305, 12306, 12307, 12308, 12309, 12310, 12311, 12312, 12313, 12314, 12315, 12316, 12317, 12319, 12320, 12321, 12322, 12323, 12324, 12325, 12326, 12327, 12328, 12329, 12330, 12331, 12332, 12333, 12334, 12335, 12336, 12337, 12338, 12339, 12340, 12341, 12342, 12343, 12344, 12345, 12346, 12347, 12348, 12349, 12350, 12351, 12352, 12353, 12354, 12355, 12356, 12357, 12358, 12359, 12360, 12361, 12362, 12363, 12364, 12365, 12367, 12368, 12369, 12370, 12371, 12372, 12373, 12374, 12375, 12376, 12377, 12378, 12379, 12380, 12381, 12382, 12383, 12384, 12385, 12386, 12387, 12388, 12389, 12390, 12391, 12392, 12394, 12395, 12396, 12397, 12398, 12399, 12400, 12401, 12402, 12403, 12404, 12405, 12406, 12407, 12408, 12409, 12410, 12411, 12412, 12413, 12414, 12415, 12416, 12417, 12418, 12419, 12420, 12421 14422, 12423, 12424, 12425, 12426, 12427, 12428, 12429, 12430, 12431, 12432, 12433, 12434, 12435, 12436, 12437, 12438, 12439, 12440, 12441, 12442, 12443, 12444, 12445, 12446, 12447, 12448, 12449, 12450, 12451, 12452, 12453, 12454, 12455, 12456, 12457, 12458, 12459, 12460, 12461, 12462.

2. Kitap, Makale ve Ansiklopedi Maddeleri

- Acaroğlu, Türker, *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
- Akgündüz, Ahmet; Öztürk, Sait, *Yozgat Temettüat Defterleri*, c. 1, Yozgat: Yimpas Holding Yayınları, 2000.
- Çakır, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, İstanbul: Küre Yayınları, 2001.
- Çelik, Gülfettin, *Gebze (16.-19. Yüzyıl) Sosyo-Ekonomik Bir İnceleme*, Kocaeli: Gebze Belediyesi Yayınları, 2003.
- Draganova, Slavka, *Tuna Vilayeti'nin Köy Nüfusu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006.
- Faroqhi, Suraiya, *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* (Çev. Zeynep Altok), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Genç, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000.
- Gökbilgin, Tayyib, *Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, 1957.

- Güran, Tevfik, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, İstanbul: Eren Yayıncılık, 1998.
- Güran, Tevfik, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- Palairot, Michael, *Balkan Ekonomileri (1800-1914)*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Quataert, Donald, "19. Yüzyıla Genel Bakış: İslahatlar Devri 1812-1914", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1600-1914)*, (Editörler Halil İnalcık, Donald Quataert), Cilt 2, İstanbul: Eren Yayıncılık, 2004.
- Göyünç, Nejat, "Hane Deyimi Hakkında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, s. 32, İstanbul, 1979.
- Özdemir, Rifat, "Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bilgiler", *X. Tarih Kongresi Bildirileri*, c. IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1986.
- Yalçınkaya, M. Alaaddin, "Osmanlılar Döneminde Bulgaristan", *Balkanlar El Kitabı*, (Der. Osman Karatay ve Bilgehan Gökdağ), Çorum: Karadeniz Araştırmaları Merkezi, 2006.
- Barkan, Ömer Lütfi, "Öşür", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1993.
- Decei, Aurel, "Dobruca", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, c. 3, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1993.
- Karpat, Kemal, "Dobruca", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1994.